

تئاترموزه

هادی انوشا^{۱*}رحمت امینی^۲

۱. کارشناسی ارشد کارگردانی نمایش، دانشکده هنرهای نمایشی و موسیقی دانشگاه تهران، دانشکده‌های زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. دانشیار دانشکده هنرهای نمایشی و موسیقی دانشگاه تهران، دانشکده‌های زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

«تئاترمیراث» یا «تئاترموزه» یکی از شاخه‌های نمایش‌های کاربردی در هنرهای نمایشی است که ویژگی اصلی آن، انتقال مفاهیم آموزشی و اطلاعات فرهنگی از طریق رسانه تئاتر است. کشور ایران، با تمدنی چند هزار ساله، از سرزمین‌های برخوردار از جاذبه‌های تاریخی، باستانی و موزه‌های متنوع فرهنگی در سراسر اقلیم تمدنی خود به‌شمار می‌آید. تئاترمیراث به‌عنوان رسانه‌ای کاربردی، با بهره‌گیری از شیوه‌های اجرایی و نمایشی، می‌تواند یکی از مؤثرترین ابزارهای ارتباطی برای بازدیدکنندگان موزه‌ها و اماکن تاریخی و باستانی باشد؛ ابزاری برای دریافت و تجربه آموزه‌های تاریخی، سیاسی، مذهبی و اجتماعی تمدن ایران. ظرفیت‌های هنرهای نمایشی و اجرای زنده در محیط‌های موزه‌ای، امکان گسترش آموزش، ارتقای سطح فرهنگ عمومی تاریخی و تمدنی، و نیز ایجاد تجربه‌ای تلفیقی از یادگیری و سرگرمی را برای مخاطبان فراهم می‌کند. هدف این پژوهش، شناسایی ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بالقوه تئاترمیراث به‌عنوان رسانه‌ای آموزشی و ارتباطی، در مقایسه با سایر رسانه‌های آموزشی است. در این راستا، کارکرد تئاترموزه نه صرفاً به‌مثابه نمایشی در حیطه درام، تجارت یا سرگرمی، بلکه به‌عنوان ابزاری کاربردی برای آموزش و آگاهی‌بخشی در کانون توجه قرار دارد. مزیت استفاده از مکان‌های غیرمعارف و بناهای میراث فرهنگی در اجرای نمایش‌های مکان‌محور، و بهره‌گیری از رسانه موزه-تئاتر برای انتقال آموزه‌های موزه‌ای به مخاطبان، از دیگر مباحث مورد توجه در این نوشتار است. این مقاله با رویکرد توصیفی-تحلیلی و بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و منابع الکترونیکی، در پی پاسخ به این پرسش است که آیا رسانه تئاتر و عناصر دراماتیک نمایشی، در قالب تئاترموزه، می‌توانند به‌عنوان ابزاری مؤثر برای ارتباط، آموزش و تجربه‌سازی در فضاهای فرهنگی و تمدنی ایران به کار گرفته شوند یا نه.

کلیدواژه: تئاترموزه، اماکن میراث فرهنگی، تئاتر کاربردی، فرایند محوری، جشنواره آوینیون.

مقدمه

«تئاترموزه^۱ یکی از گونه‌های تئاتر یا درام کاربردی است. اصطلاحات «درام کاربردی^۲» یا «تئاتر کاربردی^۳» که در دهه ۹۰ میلادی رایج شد، مورد توجه خاص فرهنگستان‌ها کنش‌گران تئاتر و سیاست‌گذاران قرار گرفته است که عناوینی اختصاری برای انواع فعالیت‌های نمایشی است که عمدتاً خارج از نهادهای عرفی تئاتری وجود دارد. مشخصاً برای سود رساندن به افراد، اجتماعات و جوامع منظور شده است» (نیکلسن، ۱۳۹۸، ۱۸).

تئاتر هنگامی عنوان کاربردی را به خود مرتبط می‌کند که از ارتباط یک‌سویه خود به سمت خلق مشارکت با مخاطب تغییر رویکرد می‌دهد. تئاتر وقتی کاربردی می‌شود که موضوع اجرای نمایشی خود را از کنش‌های روزمره مردم می‌گیرد و با همراهی مخاطب خود، آن را از یک ایده به اجرای نمایشی پرورش می‌دهد و با مخاطب خود، نمایش کاربردی را اجرا می‌کند. «تئاتر کاربردی چتر فراگیر و مفیدی است که همه کسانی که به قدرت تئاتر برای ایجاد تغییر در زندگی انسان باور دارند را در زیر خود جمع می‌کند» (Taylor, 2002, 93) کارکرد تئاتر کاربردی برای رفع نیازهای زندگی روزمره مردم و پیدا کردن راه حل برای مسئله آن‌ها به وسیله ظرفیت‌های ارتباطی و آموزشی است. تئاتر کاربردی در سطح بسیار گسترده‌ای تجربه می‌شود و به عنوان بخشی از جنبش مردمی که خواهان دگرگونی در مناسبات اجتماعی هستند، اجرا می‌شود (پرندرگست و ساکستن، ۱۳۹۴، ۲۵). تئاتر کاربردی در خارج از مکان‌های اصلی تئاتر مانند تماشاخانه‌ها که جریان اصلی تئاتر را مدیریت می‌کنند، قرار می‌گیرد و در محیط‌های غیرسنتی و یا اجتماعات حاشیه‌نشین اجرا می‌شود. بازیگران تئاتر کاربردی مشارکت‌کنندگانی در بیشتر اوقات نابازیگر و فاقد مهارت‌های دراماتیک هستند و این سبک از تئاتر برای مخاطبینی به نمایش در می‌آید که درگیر موضوع اجرا تئاتر کاربردی، در زندگی شخصی و اجتماعی روزمره خود هستند.

کار تئاتر کاربردی تقویت یا تضعیف هنجارهای سیاسی اجتماعی است، زیرا هدف تئاتر کاربردی شفاف کردن سازوکار جهان است (همان، ۳۸). مانند شاخه‌هایی از تئاتر کاربردی تئاتر خاطره، تئاتر اجتماع بنیاد و تئاترموزه که در کار تقویت و تجلیل خاطره و تاریخ و میراث فرهنگی اقلیم خود هستند. تئاتر کاربردی در شکل اجرایی خود دارای ناپایداری و بی‌واسطگی است که در زمان حال رخ می‌دهد و در معرض آزمون و خطا قرار دارد. در تئاتر کاربردی هر کنش، حس آنی بودن و در هر عمل جمعی، حس مشارکت ایجاد می‌کند. تئاتر کاربردی در شاخه‌ها و حوزه‌های متفاوتی مانند تئاتر تعلیمی و تربیتی (پداگوژیک^۴)، آموزش همراه با نمایش تئاتر در حوزه سلامت، تئاتر برای توسعه، تئاتر قانون‌گذار

تئاتر در زندان‌ها، تئاتر روزنامه‌ای، تئاتر مجادله‌ای، تئاتر نامرئی، تئاتر رنگین‌کمان آرزو و تئاتر میراث (تئاترموزه) را شامل می‌شود. بنابراین اصطلاح درام کاربردی دارای گستردگی متنوعی است که همه این گستردگی در مبحث آموزش به نقطه مشترکی منتهی می‌شود. در هنرهای نمایشی کاربردی، آنچه بیشتر از حاصل کار اهمیت دارد، فرآیند کارگروهی است. فرآیند در انواع و اقسام نمایش‌های کاربردی بر نتیجه نهایی اولویت دارد. به این معنا که اگر در تئاتر فرهنگی - روشنفکری حاصل کار، باید به بهترین شکل در معرض دید تماشاگران قرار گیرد، در نمایش کاربردی، حاصل کار ممکن است برای تماشاگران و مخاطبین اهمیت چندانی از لحاظ زیباشناسانه نداشته باشد. «در نمایش کاربردی معمولاً اعضای گروه نمایش با هدایت و رهبری مربی - کارگردان اهداف آموزشی را دنبال می‌کنند» (امینی، ۱۳۹۶، ۳۱). به عبارت دیگر نمایش کاربردی فرآیندمحور^۵ است و برعکس نمایش‌های روشنفکری و تجاری که نتیجه‌محور^۶ هستند. یکی دیگر از ویژگی‌های نمایش کاربردی در مکان‌مندی آن است که در محیط‌های نامرسوم و اجتماعات حاشیه‌ای قابلیت اجرا را نیز دارد. این ویژگی مزیتی است که دایره مخاطبین نمایش کاربردی، گسترده‌تر از تئاتر مرسوم که غالباً در تماشاخانه با ظرفیت محدود هستند، را شامل می‌شود. جهان‌شمولی و گستردگی نوع مخاطبین تئاتر کاربردی از ویژگی‌های منحصر به فرد این سبک اجرایی است. با توجه به تعریف نمایش کاربردی و گستردگی حوزه ارتباطی آن با مخاطب، یکی از این حوزه‌ها، تئاترموزه (تئاتر میراث) است. در این پژوهش با بررسی ویژگی‌های کاربردی نمایش تئاترموزه در ارتباط گرفتن بازدیدکنندگان موزه با آثار باستانی در قالبی نمایشی در انتقال بهتر اطلاعات مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین ویژگی‌های تئاترموزه در قالب تعریفی گسترده، مانند ویژگی‌های کاربردی، آموزشی و وسعت دربرگیرندگی مخاطب در تئاترموزه بررسی می‌گردد. در این نوشتار به بررسی اماکن میراث فرهنگی، موزه‌های داخلی و بین‌المللی با ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی و باستانی هستند، پرداخته شده است. با بررسی نمونه‌های بین‌المللی فستیوال سالانه آوینیون^۷ و تئاتر دزال^۸ در فرانسه، تئاترموزه سالوادور دالی در اسپانیا و پارک موزه قصر، موزه عبرت و موزه هنرهای معاصر در داخل کشور به عنوان مکان‌های بالفعل در ایران برای اجراهای تئاتر کاربردی مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش با توجه اهمیت و مبحث میان رشته‌ای و ارتباط بین موزه و میراث فرهنگی، با استفاده از شیوه اجرایی هنر تئاتر به عنوان رسانه‌ای آموزشی و کاربردی نسبت به موزه‌ها و اماکن میراث فرهنگی به بررسی راهکارهایی به عنوان اهداف پژوهش می‌پردازد:

چارچوب نظری

تئاتر میراث یا موزه تئاتر در تعریف خاص خود عبارت است از «بهره‌گیری از تئاتر و فنون تئاتری برای انتقال فهم و آگاهی در زمینه آموزش موزه‌ای» (Hughes, 2008, 268). با توجه به تعریف فوق در مفهوم خاص تئاتر موزه، همان‌طور که در تعریف تئاتر موزه بیان شده است، رسانه تئاتر ابزاری در زمینه آموزش و انتقال آموزه‌های موزه‌ای در نظر گرفته شده است. تئاتر موزه ریشه در تمایل به ایجاد تجربیات آموزشی در تئاتر مشارکتی^۱ و تئاتر فراگیر^{۱۱} دارد. با رویکرد اجرایی تئاتر موزه، حواس و احساسات بازدیدکنندگان موزه می‌تواند ارتباط عمیق‌تری را با موضوع برقرار کنند. در این شکل اجرایی بازیگران نقش شخصیت‌های تاریخی را بر عهده می‌گیرند و روایت‌هایی در قالب اول شخص برای بازدیدکنندگان موزه ارائه می‌دهند و داستان‌گویی واقعی را با ظرافت‌های احساسی ترکیب می‌کنند. از طریق این تفسیرها بازدیدکنندگان بینش‌هایی را در مورد زندگی روزمره، مبارزات و لحظه‌های محوری دوران‌های مختلف به دست می‌آورند. این سبک اجرایی نه تنها زمینه تاریخی را فراهم می‌کند بلکه باب گفتگو را نیز باز می‌کند و به بازدیدکنندگان اجازه می‌دهد که سوال بپرسند، روی روایت‌ها تأمل کنند و حتی خود را بخشی از یک داستان در حال انجام را تجربه کنند. تئاتر موزه علاوه بر تعمیق درک ما از تاریخ، به عنوان ابزاری قدرتمند برای پر کردن شکاف‌های تاریخی - فرهنگی عمل می‌کند. فراتر از موزه‌های تاریخ، این شیوه‌های اجرایی در مراکز علمی، باغ‌وحش‌ها، گالری‌های هنری و مکان‌های تاریخی در سراسر جهان خواهان پیدا کرده است. در شیوه‌های اجرایی دیگر این رویکرد نمایشی، تلفیق هنر اجرا و نمایشگاه‌ها بازدیدکنندگان را دعوت می‌کند تا محتوای موزه را به عنوان روایت زنده مشاهده کنند و داستان‌هایی که در هر مرحله آشکار می‌شود، کنج‌کاوی فکری و درگیری عاطفی بازدیدکنندگان را برمی‌انگیزاند.

گروه اجرایی در نمایش‌های موزه‌ای با تکیه بر توانایی خلق عنصر دراماتیک در رسانه تئاتر، در انتقال اطلاعات موضوع مورد نظر مخاطبین موزه، در ارزش‌گذاری، درک و انتقال ابژه مورد نظر مخاطب موزه، به صورت نمایشی تأثیرگذار هستند. ویژگی این روش ارتباطی با مخاطب موزه با توجه به اینکه در قالب اجرا، نمایش اطلاعات موضوع مورد نظر به مخاطبین موزه انتقال داده می‌شود، قدرت ارتباط و ادراک با ابژه مورد نظر مخاطب موزه افزایش می‌یابد و منجر به جلوگیری از فراموشی آموزه‌ها می‌شود. زیرا اطلاعات مورد نظر در قالب اجرای نمایشی به مخاطبین موزه‌ای منتقل شده است و در حافظه تصویری و ناخودآگاه بازدیدکننده ثبت می‌شود.

۱. شناسایی گستره تئاتر میراث، به عنوان رسانه‌ای آموزشی در ارتباط با سایر رشته‌ها از جمله تئاتر موزه به عنوان تئاتر کاربردی و نه فقط عنصری نمایشی و اجرایی در قلمرو درام، تجاری و سرگرمی. ۲. استفاده از رسانه تئاتر موزه جهت انتقال آموزه‌های موزه‌ای به مخاطبین و بازدیدکننده‌های موزه.

۳. مزیت استفاده از مکان‌های نامتعارف (مکان ویژه^۹) و بناهای میراث فرهنگی در جهت اجرای نمایش مکان محور یا مرتبط با مکان مورد اجرا.

در این نوشتار با توجه به ویژگی‌های نمایش کاربردی به موضوع تئاتر موزه و بیان ویژگی‌ها و روش‌های اجرایی آن می‌پردازد و ارتباط اماکن میراث فرهنگی که به نوعی مستقیم با تئاتر موزه مرتبط می‌شوند، مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در این نوشتار، اماکن میراث فرهنگی و موزه‌های داخلی و بین‌المللی که دارای ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی و باستانی هستند و از رویکرد نمایشی «تئاتر موزه» بهره گرفته‌اند، مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

روش پژوهش

این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی صورت پذیرفته است. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و الکترونیکی است. با در نظر گرفتن اینکه این مقاله توصیفی است، در گام نخست به موضوع تئاتر موزه به عنوان تئاتر کاربردی پرداخته می‌شود و در گام دوم ارتباط شیوه اجرایی تئاتر موزه در اماکن میراث فرهنگی بررسی می‌شود. این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است و اطلاعات مورد نیاز آن از طریق منابع کتابخانه‌ای و الکترونیکی گردآوری شده‌اند. با توجه به ماهیت توصیفی مقاله، در گام نخست به بررسی «تئاتر موزه» به عنوان شکلی از تئاتر کاربردی پرداخته می‌شود و در گام دوم، نحوه به کارگیری این شیوه اجرایی در اماکن میراث فرهنگی مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

پیشینه پژوهش

با توجه به جدید و میان‌رشته‌ای بودن موضوع مقاله منابع محدودی در مورد تئاتر موزه و اماکن میراث فرهنگی وجود دارد. کتاب تئاتر کاربردی از مونیکا پرندرگست و جولیان ساکسن ترجمه علی ظفر قهرمانی نژاد (۱۳۹۴) که در بخش تئاتر میراث به بررسی شیوه‌های اجرایی در تئاتر موزه (تئاتر میراث) پرداخته شده است. کتاب تاریخ فستیوال تئاتر آوینیون از آنتوان دوباک و امانوئل لایر ترجمه و تألیف رحمت امینی و بهروز سروعلیشاهی (۱۴۰۰)، به بررسی اجراهایی از نمایش‌هایی در کاخ قرون وسطایی پاپ‌های آوینیون از سال ۱۹۴۷ تا ۲۰۱۴ میلادی می‌پردازد. مقاله تئاتر و میراث فرهنگی توسط بهروز سروعلیشاهی در ارتباط با رسانه تئاتر و اماکن میراث فرهنگی در خلق اجراهای نمایشی مکان محور (۱۳۹۸) به بررسی این موضوع پرداخته است.

انتقال در زمانی است و سیر طولی (مرحله به مرحله) در آن حاکم است. تئاترموزه شیوه آموزشی قدرتمند برای افزایش انتقال اطلاعات موزه برای بازدیدکنندگان محسوب می‌شود، زیرا شخصیت نمایشی تاریخی از طریق داستان‌سرایی همه‌جانبه و تجربیات چندحسی بازدیدکننده‌ها را درگیر می‌کند. با این اقدام و عملکردها در فضای اجرایی موزه، بازدیدکننده می‌تواند روایت‌های تاریخی، مفاهیم علمی و میراث فرهنگی را به گونه تعاملی ادراک کند و احساسی پویا و مشارکتی به او دست خواهد داد. افزایش اطلاعات به‌وسیله اجراهای تئاترموزه قدرت تعامل بازدیدکننده‌های موزه‌ها و اماکن میراث فرهنگی را نسبت به مصنوعات و بناهای تاریخی افزایش داده و سبب عمیق‌تر شدن تفسیر تاریخی در مخاطبین خود می‌شوند و مشاهده منفعلانه سنتی موزه را به یادگیری همه‌جانبه تبدیل می‌کند. تئاترموزه‌ای که با رویکرد روایت‌پردازی گسترش پیدا می‌کند وقتی اطلاعات به صورت لایه به لایه به آن افزوده شود چه از طریق پیشرفت در فن‌آوری دیجیتال، اجراهای تعاملی یا رویکردهای اجرایی مشارکتی می‌تواند برای بازدیدکننده‌ها تجربه‌ای غنی‌تر و پویاتر خلق کند. افزایش اطلاعات به مخاطبین موزه اجازه می‌دهد تا با روایت‌های تاریخی درگیر شوند و همدلی و درک عمیق‌تری پیدا کنند.

• سرگرمی‌سازی بازدیدکننده موزه

از ویژگی‌های ساختاری تئاتر در همه سبک‌های اجرایی نمایش، سرگرم کردن مخاطب‌های اجرا در قالب نمایش زنده در مقابل تماشاگر تئاتر است. با استفاده از ویژگی سرگرمی‌سازی مخاطب، بازیگران در تئاترمیراث در سرگرم کردن بازدیدکننده‌های موزه نقشی پر رنگ بازی می‌کنند. بازدیدکننده‌های موزه با دیدن اجرای تئاترموزه، احساس کسالت نمی‌کند و با گذر سیری شدن زمان مواجه نمی‌شوند. تئاترموزه قابلیت سرگرمی‌سازی بازدیدکننده‌ها و قدرت بالا بردن ریتم‌های نمایشی را دارد. زنده کردن تاریخ یکی از جذاب‌ترین جنبه‌های تئاترموزه است و توانایی آن در روح بخشیدن به رویدادها چهره‌ها و مصنوعات تاریخی و هنری از ویژگی‌های تئاترموزه است. برخلاف نمایش‌های ایستا، اجراهای زنده تئاترموزه به بازدیدکنندگان اجازه می‌دهد تا شاهد آشکارشدن تاریخ در زمان واقعی باشند. بازیگران که شخصیت‌های تاریخی را به تصویر می‌کشند، اعم از دانشمندان هنرمندان یا انقلابیون، ارتباط عاطفی مستقیمی در جهت سرگرمی‌سازی با بازدیدکنندگان ایجاد می‌کنند و باعث می‌شوند که با گذشته احساسی ارتباط داشته باشند. ترکیب آموزش با سرگرمی زمانی که از طریق متن نوشتاری یا راهنمای موزه انجام می‌شود، اغلب در معرض خطر یکنواخت شدن قرار می‌گیرد. تئاترموزه با ترکیب سرگرمی همراه با یادگیری، این شکاف یکنواخت‌سازی را پر می‌کند و کاوش‌های فکری را لذت‌بخش می‌کند.

تئاترموزه (تئاترمیراث) در تعریف گسترده‌تر آن عبارت است از «استفاده از رسانه تئاتر توسط موزه‌ها و با هدف آموزش، افزایش اطلاعات و سرگرمی‌سازی مورد استفاده قرار می‌گیرد. اما این نوع تئاتر می‌تواند در باغ وحش آکواریوم حیوانات آبی، گالری‌های هنری و اماکن تاریخی نیز به اجرا دربیاید. معمولاً بازیگران حرفه‌ای آن را اجرا می‌کنند و با شخصیت‌های تاریخی، عروسک‌حرکت و موسیقی در آن تنوع می‌بخشند» (همان، ۶۸۰). بر اساس این تعریف، موزه تئاتر، قابلیت انتقال به مکان‌های دیگر با هدف آموزش و سرگرمی در اماکن میراث فرهنگی را دارد که در ادامه بحث پژوهش در این موضوع، به علت ارتباط مستقیم با تئاترموزه، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

اهداف تئاترموزه (تئاترمیراث)

تئاترموزه به‌عنوان نمایشی کاربردی دارای اهداف متنوعی است که شامل:

• آموزش

در نمایش‌های کاربردی وجه اشتراک همه این ساختار اجرایی نمایشی، به‌عنوان رسانه‌ای برای انتقال اطلاعات و آموزش در مورد موضوع مورد نظر یا ابژه خاص تعریف شده است. تعلیم و تربیت مبنای رشد و توسعه فرهنگی و اجتماعی در جوامع گوناگون است و در طول تاریخ نهادها و سازمان‌های پژوهشی و آموزشی متعدد و مختلفی برای دستیابی به موثرترین و بهترین روش‌های تعلیمی-تربیتی ایجاد شده است (Brown, 1994, 18). تئاترموزه با هدف تأثیرگذاری تعلیمی-تربیتی بازدیدکنندگان به فرایندی تبدیل می‌شود که طی آن موضوع‌ها و ابژه‌های تاریخی و اماکن فرهنگی برای بازدیدکنندگان تعمق بیشتری یابد. به عبارت دیگر شیوه اجرایی تئاترموزه در خدمت آموزش، نمایش آموزشی و کمک به انتقال مفاهیم موزه‌ای به بازدیدکنندگان محسوب می‌شود. هدف تئاترموزه دستیابی به یک اجرا برای ارائه به بازدیدکنندگان نیست، بلکه تئاترموزه رسانه‌ای برای تعلیم و انتقال مفاهیم موزه‌ای برای مخاطبین نمایش است. آموزش و انتقال آموزه‌های موزه‌ای یکی از اهداف و سیاست‌های اجرایی مسئولین موزه است. با توسل به رسانه نمایش و با استفاده از مهارت و تکنیک‌های اجرایی در حوزه نمایش توسط بازیگران و یا عناصر دیگر، (موسیقی نمایشی به‌شکل همزمان) به بازدیدکننده موزه اطلاعات آموزشی منتقل می‌شود. رسانه تئاتر بدین صورت یک مجرای ارتباطی در توسعه آموزش موزه‌ای به‌وسیله تئاترموزه است.

• افزایش اطلاعات

تئاترموزه با استفاده از مهارت نمایشی بازیگران در انتقال هم‌زمان چند موضوع در لحظه تماشا، باعث افزایش اطلاعات در سریع‌ترین زمان است و این موضوع از ویژگی منحصر به فرد در هنرهای نمایشی است. تئاتر به‌عنوان یک هنرنمایشی از ویژگی خاص انتقال مفاهیم و ادراک و آموزش هم‌زمانی برخوردار است. در مقابل، متن نوشتاری دارای

تئاتر موزه

است، که بازنمایی می‌کند. گاه بازیگران با استفاده از عروسک نیز روایت‌گری می‌کنند، شخصیت‌های چندگانه خلق می‌کنند و فرهنگ‌های متنوع را به نمایش می‌گذارند» (پرندرگست، ساکستن، ۱۳۹۴، ۲۶۸).

تفسیر اول شخص، سبکی رایج در اجرای تئاتر موزه است مانند بازنمایی زندگی در موزه کاخ گلستان تهران در دوران سلطنت حکومت قاجار که آن دوره تاریخی توسط بازیگران نمایش داده شود. از طرف دیگر بازیگران تئاتر به شیوه اول شخص می‌توانند از قاعده انحراف ارجاع بازیگری^{۱۲} یا بیرون آمدن بازیگر از شخصیت نمایشی که در حال بازنمایی آن است از نقش خود بیرون بیایند و با بازدیدکننده موزه‌ای گفتگو برقرار کنند. کارکرد تئاتر موزه، اجرای درست نمایش نسبت به موضوع مدنظر مخاطبین است تا به بازدیدکننده موزه در دریافت معنای نمایشی نسبت به موضوع کمک کند. با این حال در شیوه اجرایی تفسیر اول شخص در تئاتر موزه چیزی فراتر از بازسازی رخ می‌دهد، تعاملی بین موزه و تئاتر پلی بین حافظه و تجربه ایجاد می‌کند. زیرا در آنجا گذشته ثابت نمی‌ماند و خود را از نو خلق می‌کند. به نوعی بازیگران وقتی دست به کنش دراماتیک می‌زنند، شخصیت‌های فراموش‌شده گذشته را مجسم در مقابل بازدیدکننده‌ها قرار می‌دهند و قدم به دیالوگ‌های تاریخی می‌گذارند که قرن‌ها پیش نوشته شده است. موزه به مکانی منطبق با زمان حال تبدیل می‌شود.

• تفسیر دوم شخص

«تفسیر دوم شخص همان نقش‌گزاری، زمانی است که تماشاگران همراه بازیگران یا مفسران ایفای نقش می‌کنند» (همان، ۲۶۸). تفسیر دوم شخص به‌عنوان نمونه موردی مانند اینکه دانشجویان بازدیدکننده موزه در یک روز، زندگی سلطنتی در یک دوره تاریخی را به همراه بازیگران اصلی تئاتر میراث در اماکن تاریخی بازنمایی کنند یعنی خود بازدیدکننده در فرآیند اجرای تئاتر موزه، مشارکت می‌کند. به عبارت دیگر مخاطب یا بازدیدکننده موزه در یک اجرای مشارکتی در کنار بازیگرها شرکت می‌کند و به شکلی حسی و بدن‌مندانه به تجربه اجرا می‌پردازد و بازدیدکنندای منفعل محسوب نمی‌شود. این شیوه اجرایی تعاملی در ارتباط با بازدیدکننده است و اجرای تئاتر موزه به شکل تعاملی، سبکی اجرایی متمایز و ابداعی در رسانه تئاتر محسوب می‌شود.

• تفسیر سوم شخص

«تکنیک‌های نمایشی برای تئاتر موزه در قالب شیوه اجرایی سوم شخص می‌توان به کار برد، آنجا که بازیگر یا اجراگر تعلیم دیده از لباس، ابزار، نور و جلوه‌های ویژه برای انتقال حقایق تاریخی یا علمی بهره می‌برد، بی‌آنکه شخصی را به تصویر بکشد» (همان، ۲۶۸). در این شیوه اجرایی مانند این‌که بازیگر با هویت خود با استفاده از ابزارهای تئاتری خود واقعی خود را به زمان خاص تاریخی می‌برد و اتفاقات

تئاتر موزه از طرق مختلف مانند برداشت، کمدی بازسازی‌های دراماتیک یا اجراهای موسیقایی، فضاهایی پر جنب‌وجوش برای بازدیدکننده‌های موزه خلق می‌کند.

• ایجاد درک تخیلی و خلاق در مخاطب

یکی از ویژگی‌های مهم رسانه تئاتر فعال شدن قدرت تخیل و تصویرسازی در تماشاگر است، نمایش این توانایی را دارد که با ایجاد تصاویری ایماژیستی در ذهن تماشاگر ادراک او را نسبت به آنچه در موزه می‌بیند، فعال و تقویت کند. تئاتر میراث با استفاده از این ویژگی در خلاقیت و درک بیشتر بازدیدکننده موزه‌ای، باعث افزایش فهم موضوع مورد نمایش موزه‌ای می‌شود و درگیری ذهنی بازدیدکننده با ابژه‌های موزه‌ای و فعال شدن خلاقیت آنها را تسریع می‌کند. «تئاتر ابزاری شتاب‌دهنده و ترغیب‌کننده برای تماشاگر است تا با ایده‌ها مواجه و درگیر شود. تئاتر درکی تخیلی و خلاق به لحاظ فرهنگی متنوع از چیزهایی که به نمایش می‌گذاریم، ایجاد می‌کند. این هدف با افزودن امر شخصی - حسی از یک زمان، یک مکان و یک قصه، تأمین می‌شود» (همان، ۶).

• مشارکت بازدیدکننده‌ها

مشارکت در تئاتر موزه بازدیدکننده‌ها را از مخاطبین منفعل به مشارکت‌کنندگان فعال تبدیل می‌کند. تعامل، تعمیق درک و تقویت ارتباطات عاطفی با روایت‌های تاریخی و فرهنگی را تقویت می‌کند. تئاتر موزه با ادغام داستان‌گویی تعاملی نقش‌آفرینی و تجربیات همه‌جانبه، محیط‌های یادگیری پویایی ایجاد می‌کند و سبب جذب مخاطبان خود می‌شود. نمایش‌های تعاملی باعث می‌شود بازدیدکنندگان با بازیگرانی که شخصیت تاریخی را به تصویر می‌کشند درگیر شوند و سناریوهای نقش‌آفرینی به بازدیدکنندگان اجازه می‌دهد وارد رویدادهای تاریخی شوند و کنش‌مندی داشته باشند. داستان‌سرایی بداهه‌پردازانه نیز در فهم بازدیدکنندگان نسبت به روایت‌های تاریخی مؤثر است. در نهایت رویکرد فعال مشارکتی در تئاتر موزه باعث افزایش فهم و تعمق بازدیدکننده موزه‌ای نسبت به رویدادهای تاریخی می‌شود. زیرا بازدیدکنندگان به جای مصرف منفعلانه اطلاعات تاریخ را با میانجی کنش نمایشی به صورت زنده تجربه می‌کنند و همچنین درگیری عاطفی بازدیدکننده‌ها تقویت می‌شود و رویدادهای تاریخی مرتبط‌تر و تأثیرگذارتر می‌شود.

شیوه‌های اجرایی تئاتر موزه

شیوه‌های بازنمایی در تئاتر موزه می‌تواند در سبک‌های اجرایی گوناگون با توجه به محتوای مختلف و موضوع، متفاوت باشد. در اینجا چهار مورد از شیوه‌های اجرایی مورد بررسی قرار می‌گیرد:

• تفسیر اول شخص

«فرمی از تئاتر موزه است که در آن بازیگر یا مفسر در نقش شخصیتی خاص که معمولاً تاریخی است ظاهر می‌شود و با بازدیدکنندگان موزه به تعامل می‌پردازد طوری که انگار فردی واقعی مربوط به همان دوره یا فرهنگی

فرهنگی مشابه ساختار تئاترموزه دارای اهمیت و کارکرد مشابه هستند. «میراث فرهنگی به کلیه آثار باقی مانده از گذشتگان گفته می شود که دارای ارزش فرهنگی باشد. این آثار می تواند دربرگیرنده آثار ملموس (مانند بناهای باستانی) یا آثار ناملموس (مانند آداب و رسوم یک منطقه) باشد که امروزه در حفظ آن برای آیندگان می کوشند» (سروعلیشاهی، ۱۳۹۸، ۲۹).

با تعریف فوق، ارتباط نزدیک تئاترمیراث مانند مکان های تاریخی و باستانی و شیوه زندگی که در اجراهای نمایش های موزه ای به عنوان فرم هنری در تفسیر دوم شخص که توضیح آن داده شده است، مشخص می شود به شکلی که نسبت میراث فرهنگی و تئاترموزه نسبت عموم و خصوص من وجه دارند و تئاترموزه به مثابه جزئی از تئاترمیراث فرهنگی به حساب می آید. «میراث در معنای تحت الفظی یعنی آن چیزی که به ارث رسیده است. این واژه مفهوم انتقال از گذشته به آینده را می رساند. میراث فرهنگی نبوغ خلاقه مردمی است که در گذشته دور، گذشته نزدیک و در حال حاضر زندگی کرده و می کنند» (همان، ۳۰).

میراث فرهنگی به دو شاخه طبقه بندی می شود: نوع نخست شامل عناصری می شود که به صورت عینی و مادی وجود دارد مانند آثار معماری و یادمان ها، مراکز تاریخی اولیه، محوطه های باستانی، مجسمه ها، موزه ها و غارهای اولیه. نوع دوم عناصر و آثاری هستند که به صورت غیرمادی به جا مانده از گذشتگانند مانند موسیقی، حرکت های تنانی، ادبیات، تئاتر، زبان، مراسم آیینی و مذهبی که در ساخت بنیادهای فرهنگی هر ملتی عنصری ضروری به نظر می رسد و دولت ها هم چون گذشتگان آن را به ارث می برند و درحراست از آن اهتمام می ورزند (همان، ۳۰).

تحلیل و بررسی

در این بخش به نمونه هایی از شیوه های اجرایی تئاترموزه در بناهای میراث فرهنگی و موزه های داخلی و بین المللی می پردازیم و همچنین نمایش نامه نویسی بر مبنای تئاترموزه را مورد بررسی قرار می دهیم و در نهایت پیشنهاداتی ارائه می کنیم.

• فستیوال آوینیون

«فستیوال آوینیون در سال (۱۹۴۷) میلادی متولد شد... ژان ویلار^{۱۳} اجرایی از نمایش قتل در کلیسا نوشته تی. اس. الویت^{۱۴} را در محوطه حیاط کاخ پاپ های شهر آوینیون اجرا کرد» (دوباک، لایر، ۲۷، ۱۴۰۰). فستیوال تئاتر آوینیون بارزترین نمونه جهانی از فضاهای معماری برای اجرای تئاتر و همچنین تئاترموزه در بناهای تاریخی است. هنگامی که هنرهای نمایشی به ویژه تئاتر و تئاترمیراث در مکان ها و فضاهای تاریخی مانند موزه ها اجرا می شود نسبت های ارتباطی آن مکان ها با نمایش بارزتر و نمایان تر می شود. اجراهای نمایشی در حوزه تئاترمیراث و یا استفاده از مکان های تاریخی می تواند به عنوان فضای اجرای تئاترموزه مدنظر قرار گیرد. به هر حال فضاهای باستانی و معماری تاریخی بر محتوای اثر نمایشی تأثیر می گذارد و

تاریخی را بازنمایی می کند. باید توجه داشت در این شیوه اجرایی بازیگر در قالب شخصیتی تاریخی نمی رود ولی خودش در سفری در آن دوران، کنش های مورد نظر را بازنمایی می کند.

بازنمایی های تاریخی

«بازنمایی تاریخی می تواند بازآفرینی های تئاتری از رویدادهای تاریخی باشند که غالباً مشارکت کنندگان فراوانی را درگیر خود می سازد» (همان، ۲۶۸-۲۶۹). این سبک نمایشی می تواند برای بازنمایی رویدادهای بزرگ تاریخی مانند مراسم سلام نوروزی پادشاه در کاخ گلستان استفاده شود. «استفاده از ابزار به مفهوم تئاتری آن و تفسیر اشیا به مفهوم موزه ای آن ذاتاً با هم متفاوتند.

این رده بندی ها برای موزه بسیار مهم است و باید حساب عتیقه جات را از بدلی جات آموزشی و ابزارهای ساده جدا کرد» (Napp-Schindel, 2002, 12). در نظر باید گرفت که در به کارگیری ادوات و عتیقه جات موزه ای توسط گروه نمایشگران محدودیت و ممنوعیت هایی وجود دارد. بازیگران در استفاده از ابزارهای اجرا تا جای ممکن از بدلی جات استفاده می کنند.

مزایا و چالش های اجرایی تئاترموزه

از مزایای تئاترموزه، تبدیل بازدیدکننده اتفاقی موزه به تماشاگر و ایفاگر اجرای مشارکتی است. البته این مزیت یکی از مزایای اجرا در حوزه نمایش های کاربردی است. بازدیدکننده ای که به شکلی اتفاقی برای بازدید از موزه مراجعه می کند تصادفی به تماشاگر یا ایفاگر مشارکتی اجرای نمایشی تبدیل می گردد. البته باید این موضوع را در نظر داشت که بازدیدکننده موزه تصادفی ترین تماشاگر در حوزه تئاتر کاربردی است.

یکی دیگر از مزیت های تئاترمیراث این است که اجرای موزه ای سبب افزایش یادگیری مؤثر در بازدیدکننده موزه است. رایج بودن بازدید نهاد موزه در قشرهای وسیعی از مخاطبان به عنوان امر فرهنگی و ملی، نیازمند پژوهش های عمیق در مورد اجرای نمایش های موزه ای از رویکرد گروه اجرایی و نمایشی است. یکی از چالش های تئاترموزه استفاده یا عدم استفاده از مجموعه آثار موزه برای اجرای نمایشی است. اختلاف نظر در ماهیت اجراهای تئاترمیراث بر این مبنا که هر آنچه که تئاتری است جعلی بوده و هر آنچه که ارزش میراث فرهنگی دارد، واقعی است. این موضوع یکی از چالش هایی است که در فلسفه اجرایی تئاترمیراث عنوان می شود. این مسئله که اجراگری که چهره ای تاریخی یا شخصیتی خیالی در یک دوره تاریخی به نمایش می گذارد، چگونه می تواند حقیقت را بازنمایی کند، «پژوهش ها نشان داده که هرچا روی آموزش سرمایه گذاری بیشتری انجام شده، واکنش بازدیدکنندگان هم نسبت به ارزش تفریحی اثر و هم نسبت به یادگیری حاصل از آن بی نهایت مثبت بوده است» (Davies, 2004, 278).

بررسی تئاترمیراث فرهنگی

ارتباط نزدیک تئاترموزه با اماکن میراث فرهنگی از لحاظ مکان مندی مکان مندی در تعریف گسترده فرهنگی از لحاظ مکان مندی در تعریف گسترده از تئاترموزه، بناهای میراث

تئاتر موزه

ویژگی‌های تئاتر موزه این جشنواره به بررسی این موضوع می‌پردازد که چگونه فضاها، تاریخی و فرهنگی می‌توانند مشارکت تماشاگرها را تقویت بخشند و ارتباط عمیق‌تری بین اجراکنندگان و تماشاگران ایجاد کنند. در این فستیوال عناصری مشابه که در تئاتر موزه مورد بررسی قرار می‌گیرد استفاده می‌شود مانند مشارکت تماشاگران، داستان‌سرایی فضایی که در جشنواره آوینیون کارکرد اجرایی و نمایشی دارد.

• موزه تئاتر سالوادور دالی^{۱۶}

موزه تئاتر سالوادور دالی، نمونه‌ای قابل توجه از پیوند میان موزه، اماکن میراث فرهنگی و تئاتر است. این مکان به وضوح نشان می‌دهد که چگونه می‌توان این سه عنصر را در هم آمیخت. تئاتر موزه دالی در فیگورس^{۱۷} اسپانیا یک اثر منحصر به فرد است که در آن تئاتر و موزه در یک تجربه سوررئالیستی ادغام شده است. این فضا که توسط خود دالی طراحی شده است، فلسفه هنری او را تجسم بخشیده است و مرزهای اجرا و رؤیا را محو می‌کند. این موزه در ماهیت خود ساختاری تئاتری دارد و دالی آن را یک موزه کاملاً تئاتری تصور می‌کرد، مکانی که بازدیدکنندگان نه تنها آثار او را تماشا می‌کنند بلکه احساس می‌کنند که دارند وارد یک صحنه نمایش می‌شوند. به عبارت دیگر، داخل موزه هم به عنوان یک گالری و هم به عنوان یک فضای نمایش عمل می‌کند. در موزه تئاتر دالی آثار هنری نه به ترتیب زمانی بلکه به عنوان یک روایت تئاتری چیده شده‌اند. این فعل و انفعالات بین توهّم و واقعیت در موزه تئاتر دالی، منعکس کننده حساسیت‌های تئاتری خود دالی است؛ میل او برای تبدیل هنر به یک تجربه نمایشی پویا به جای نمایش ایستا بود. از لحاظ استقبال بازدیدکنندگان موزه‌ای کشور اسپانیا هشتمین کشور جهان و مجموع موزه‌های آن رتبه چهارم در سطح جهانی از لحاظ جذب بازدیدکننده را داراست. دالی اعتقاد داشت تمام آثار هنری که خلق کرده است از ویژگی‌های تئاتری بهره برده است. دالی خود را تئاتری‌ترین نقاش دنیا قلمداد می‌کرد. کلیسایی که تبدیل به موزه تئاتر سالوادور دالی شد اولین آثار هنری سالوادور دالی در آن به نمایش گذاشته شده است و حتی غسل تعمید او نیز در همان مکان صورت گرفته است. در حال حاضر بازدیدکنندگان این موزه-تئاتر با توجه به فضای نمایشی آن از اجراهای نمایشی نیز بهره‌مند می‌شوند.

• تئاتر دزال

تئاتر دزال از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین گروه‌های تئاتری فرانسه است که با توجه به ساختار بنای ساختمانی آن با شیوه‌های خاص خودش مرزهای سنتی اجرا را شکسته و به یک الگوی جهانی در تئاتر تجربی تبدیل شده است. تئاتر دزال با توجه به ویژگی‌های بنای فرهنگی و تاریخی بر مشارکت جمعی، اجراهای غیرمعارف و استفاده از عناصر فیزیکی و بصری تأکید دارد. دزال قلعه‌ای قرون وسطی بود که سالن تئاتر در آن ایجاد شده است. سه ویژگی تئاتری و میراثی آن که باعث این رویدادها شده است:

همچنین در ادراک تماشاگر، سلطه فرهنگی و مرجعیت فضا بر اجرا تأثیر می‌گذارد. فضای فرهنگی و تاریخی عنصری است که اجراها را مکان‌مند و به سوی میراث سوق می‌دهد.

به گفته رونه شار^{۱۵}، شاعر فرانسوی، بنای آوینیون به یمن ژان ویلار و فستیوالش شناخته شد: «تجربه آوینیون و محوطه کاج پاپ‌ها، از همان ابتدای به وجود آمدنش در سال (۱۹۴۷) میلادی به گلی می‌ماند که دوباره بشکفتد... حقیقتاً از معدود دفعاتی است که همچنین اتفاقی در تاریخ ما رخ داده است. یک مکان تاریخی معتبر با گذشته پر رمز و راز و معماری منحصر به فردش، دوباره فرصت ظهور پیدا می‌کند و در دسترس قرار می‌گیرد. این بار اما با مقصد دیگر که به همان اندازه کارکرد نخستین درخشان و معروف است» (همان، ۲۷).

از لحاظ تاریخی، دو دستگی در رهبری مذهبی کاتولیک روم باعث شد که برای بیش از یک قرن، کاخ پاپ‌های آوینیون محل استقرار شش پاپ متوالی باشد. به همین دلیل، شهر آوینیون به «شهر پاپ‌ها» شهرت یافته است. جشنواره آوینیون نیز بیش از نیم قرن است که با بهره‌گیری از فضاهای معماری، تاریخی و مذهبی این شهر، هر سال میزبان همایش‌های بین‌المللی و اجراهای نمایشی گوناگون است. کارگردانان صاحب‌سبک در دوره‌های مختلف از ویژگی‌های فضا محور و مکان‌مند این جشنواره برای ارائه آثار خود استفاده کرده‌اند.

در فستیوال آوینیون اجراها وابسته به بازبینی مکان‌های تاریخی است و در واقع آن‌ها را به موزه‌های زنده تبدیل می‌کند که در گذشته و حال ادغام می‌شود. با انجام این رویداد جشنواره نه تنها میراث فرهنگی و تاریخی خود را حفظ می‌کند، بلکه آن‌ها را باز تفسیر می‌کند و بازدیدکنندگان را به بازنگری روایت‌های آشنا از منظره‌های تازه و غیرمنتظره دعوت می‌کند. مکان‌های تاریخی، فضایی موزه‌ای مانند را تداعی می‌کند و بازدیدکنندگان را تشویق می‌کند تا با فضای اجرا به عنوان مخزن حافظه جمعی مانند نمایشگاه‌های موزه رفتار کنند. از بازدیدکننده‌ها دعوت می‌شود نه تنها به تماشای فضا بپردازند بلکه در آن ساکن شوند و خطوط بین تماشاگر و بازدیدکننده را محو کنند. به این ترتیب جشنواره جوهره تئاتر موزه را در بر می‌گیرد، تجربه تاریخ به عنوان یک روایت فعال و مشارکتی خلق می‌شود. فستیوال آوینیون با توجه به ویژگی فضای تاریخی خود دارای ویژگی نمایشی برای اجراهای تئاتر موزه است که با ادغام داستان‌سرایی همه‌جانبه، واقعیت‌های تاریخی و دیالوگ‌های تعاملی در اجراهای موزه‌ای در درگیر شدن عمیق‌تر مخاطبین موثر است. همچنین به تماشاگرهای خود اجازه می‌دهد تا حس حضور در روایت‌های تاریخی را تجربه کنند. فستیوال آوینیون به عنوان یکی از مشهورترین جشنواره‌های هنرهای نمایشی در اروپا با اجراهای مکان محور تاریخی-فرهنگی خود اهمیت فضاها، تاریخی را در تئاتر موزه پررنگ کرده است، زیرا خود فضا تعامل با تماشاگرها ایجاد می‌کند و مانند

- فضای دیوارهای قلعه و ورودی آن ارزش میراث دارد.

- فضای راهرو و کریدورهایی که مورد استفاده هنرهای تجسمی و نقاشی است و محل برگزاری آثار هنری است. - سالن تئاتر مدرن که در این قلعه تعبیه شده است. این بنا جنبه‌های معماری قرون وسطایی و موزه‌ای و تئاتری و سالن‌های اکران آثار هنری را به صورت هم‌زمان ایجاد کرده است (دوباک و لایر، ۱۴۰۰، ۲۷).

نمایش‌نامه‌نویسی بر مبنای موضوع‌های تئاتر میراث

نمایش‌نامه‌نویسی تئاترموزه شکلی منحصر به فرد از روایت‌پردازی دراماتیک است که روایت‌های تاریخی تجربه‌های تعاملی و فراگیر و درگیری بازدیدکننده‌های موزه را درهم می‌آمیزد. برخلاف تئاتر سنتی که روی صحنه نمایش داده می‌شود، تئاترموزه‌ای اجرا را در نمایشگاه‌ها ادغام می‌کند و به بازدیدکننده‌ها اجازه می‌دهد تا تاریخ، فرهنگ و هنر را به شیوه‌ای پویا و مشارکتی تجربه کنند. جوهره نمایش‌نامه تئاترموزه برای جان بخشیدن به مصنوعات و شخصیت‌های تاریخی و روایت‌های فرهنگی ساخته می‌شود. نمایش‌نامه‌نویس‌ها دقت تاریخی را در این زمینه با روایت‌پردازی‌های دراماتیک متعادل می‌کنند و اطمینان حاصل می‌کنند که در اجراها عنصر آموزشی ماهیت خود را حفظ کند و در عین حال مخاطب خود را مجذوب کند. باید مدنظر داشت در نمایش‌نامه‌های تئاترموزه هدف سرگرم کردن نیست، بلکه تعمیق درک بازدیدکنندگان از موضوعات موزه است. یکی از راهکارهای انسجام و گسترش تئاتر میراث از طریق مسئولان حوزه موزه و میراث فرهنگی، سفارش متن‌های نمایشی و برگزاری جشنواره‌ها در مضمون تئاترموزه است. با گسترش متن‌هایی در قالب تئاترموزه امکانی برای گروه‌های نمایشی برای اجراهای موزه‌ای در سبک اجرایی تئاترموزه در نظر گرفته می‌شود. در نتیجه نمایش‌نامه‌نویسی ابزاری قدرتمند برای پل زدن گذشته با حال و تبدیل نمایشگاه‌ها با روایت‌های زنده است. نمایش‌نامه‌های موزه تئاتر، با بهره‌گیری از ویژگی‌های تاریخی و هنری، به خلق روایت‌های تعاملی و فراگیر کمک می‌کنند. این نمایش‌ها با تلفیق عناصر حسی، دیداری و شنیداری، تجربه‌ای عمیق‌تر از تاریخ را به بازدیدکنندگان ارائه می‌دهند. تأکید بر تأثیر آموزشی و عاطفی و همچنین توجه به فضای اجرایی، به موزه‌ها امکان می‌دهد تا فضایی فعال و پویا برای روایت‌پردازی ایجاد کنند؛ فضایی که در آن تاریخ فقط مشاهده نمی‌شود، بلکه زیسته و تجربه می‌گردد.

تئاترموزه در ایران

ایران با پیشینه غنی تاریخی و فرهنگی، موزه‌ها و اماکن باستانی فراوانی دارد. اما متأسفانه، تئاترموزه یا استفاده از فضاهای تاریخی و معماری ایران برای اجرای نمایش، جایگاه شایسته‌ای پیدا نکرده است. با وجود این پتانسیل عظیم، می‌توان از هنرهای نمایشی به عنوان ابزاری قدرتمند برای ارتباط داخلی و بین‌المللی مردم با گذشته تاریخی‌شان از طریق تئاترموزه بهره برد.

• باغ موزه قصر

باغ موزه قصر تهران یکی از نمونه‌های قابل توجه در ایران برای اجراهای تئاترموزه‌ای است. این مکان پیش‌تر زندان سیاسی بوده است اکنون به فضای فرهنگی تغییر ماهیت داده است و میزبان اجراهای نمایشی مختلف است. یکی از اجراهای قابل توجه بین‌المللی که در کشورهای مختلف جهان اجرا گردیده است، پروژه شهرهای نامرئی به کارگردانی پینودی بودو^{۱۸} ایتالیایی است که در باغ موزه قصر در سی‌وششمین جشنواره بین‌المللی فجر ایران برگزار شد. این اجرا نمونه‌ای از تئاتر مشارکتی و تعاملی بود که در فضاهای موزه‌ای در ایران شکل گرفت و تجربه‌ای متفاوت برای بازدیدکنندگان ایرانی را خلق کرد. استفاده از فضاهای تاریخی در باغ موزه قصر و استفاده از این ویژگی در اجرا و نورپردازی‌ها از اماکن و بناهای تاریخی باغ موزه قصر اجرای تعاملی و مشارکتی را برای تماشاگرها رقم زد. این اجرای محیطی، پتانسیل اجرای بالای نمایش‌های تعاملی و فضاهای تاریخی در ایران را نشان داد.

• موزه عبرت

موزه عبرت تهران می‌تواند محیطی اجرایی و نمایشی با توجه به فضای زندان و با استفاده از شمایل‌ها و افکت موسیقایی، فضای دراماتیک را ایجاد کند و به همراه عناصری مانند نورپردازی در فضای اجرایی به تولید کنش نمایشی منجر شود. بازدیدکننده موزه عبرت ارتباط خود را در فضای تاریک موزه عبرت بیشتر برای فهم تاریخی آن دوران، برقرار می‌کند. همچنین پتانسیل موزه عبرت ایران با توجه به ویژگی‌های بازسازی وقایع تاریخی مکان مناسبی برای اجراهای نمایشی است که روایت‌گر سرگذشت زندانیان سیاسی و مقاومت آن‌ها بود. در موزه عبرت می‌توان در قالب تئاتر تعاملی بازدیدکنندگان را با شخصیت‌های تاریخی درگیر کرد و تجربه‌ای زنده از فضای زندان خلق کرد. در این فضا می‌توان با فناوری‌های دیجیتال و ترکیب واقعیت و نورپردازی‌ها، تجربه‌ای از تئاتری فراگیر و تأثیرگذار ایجاد کرد.

• موزه هنرهای معاصر

موزه هنرهای معاصر با توجه به ساختار معماری خود فضای موزه‌ای بالفعلی برای اجراهای پرفورمنس‌های نمایشی با توجه به عنصر مکان‌مندی خود دارا است. فضای معماری منحصر به فرد و طراحی داخلی موزه با راهروهای پیچیده و نورپردازی خاص، امکان خلق تجربه‌های نمایشی را فراهم می‌کند. در موزه هنرهای معاصر با توجه به ویژگی‌های آن تعامل مخاطب با اجراهای نمایشی می‌تواند بازدیدکنندگان موزه را درگیر داستان‌های مرتبط با آثار هنری کند و تجربه‌ای متفاوت را خلق کند. همچنین، تئاترهای محیطی در فضاهای باز موزه هنرهای معاصر می‌توانند بستری مناسب برای اجرای نمایش‌های تعاملی فراهم کنند. در سال ۱۴۰۰ نیز، گروه‌های اجرایی مختلف با بهره‌گیری از فضای این موزه، اقدام به اجرای پرفورمنس‌های گوناگون کرده‌اند.

تئاتر موزه

تئاتر میراث می‌تواند به ارتقای فرهنگ ملی در زمینه‌های تاریخی، اجتماعی، سیاسی و مذهبی در میان مخاطبان موزه‌ها و اماکن فرهنگی کمک کند. با تکیه بر ظرفیت‌های نمایشی گسترده، از جمله شور هنری موجود، دانشگاه‌ها، آموزشگاه‌های خصوصی و استادان تئاتر کاربردی در کشور، می‌توان تئاتر موزه را به‌عنوان راهکاری مؤثر برای گسترش فرهنگ عمومی و تقویت پیوند میان مردم و میراث فرهنگی به کار گرفت.

پی‌نوشت

1. Museum Theater
2. Applied drum
3. Applied Theater
4. Pedagogical theater
5. Process-oriented
6. Result-oriented
7. Avignon
8. Dezal Theater
9. Special place
10. Participatory theater
11. Immersive Theater
۱۲. بیرون آمدن بازیگر از شخصیت نمایشی که در حال بازنمایی آن است.
13. Jean Vilar
14. T.S. Eliot
15. René Char
16. Salvador Dali
17. Figueres
18. Pino De Budva

فهرست منابع

منابع فارسی

- امینی، رحمت (۱۳۹۶)، *تئاتر پداگوژیک (تعلیمی - تربیتی) مبانی و معیارها* نشر افراز، چاپ دوم، تهران.
- پرندرگست، مونیکا و ساکسن، جولیان (۱۳۹۴)، *تئاتر کاربردی*، ترجمه علی ظفر قهرمانی نژاد، انتشارات نمایش، تهران.
- دوباک، آنتوان، لایر، امانوئل (۱۴۰۰)، *تاریخ فستیوال تئاتر آوینیون*، ترجمه رحمت امینی و بهروز سروعلیشاهی، نشر افراز، تهران.
- زاریلی، فیلیپ (۱۳۸۳)، *بازنگری در بازیگری*، ترجمه یدالله آقاعباسی، نشر قطره، تهران.
- سروعلیشاهی، بهروز (۱۳۹۸)، «تئاتر و میراث فرهنگی» با نگاهی به فستیوال آوینیون، ماهنامه نمایش، شماره ۲۴۴، صص ۲۹-۳۳.
- نیکلسون، هلن (۱۳۸۹)، *درام کاربردی*، ترجمه علی ظفر قهرمانی نژاد، نشر افراز، تهران.

منابع انگلیسی

- Brown, A.L. (1994), *The Advancement of learning*, New York, Random House.
- Davies, Malcolm, j. (2004), *Borrowed robes: international Journal of Heritage Studies*, The educational value of costumed interpretation at historic sites
- Hughes, C. (1998), *Museum Theatre: Communicating with visitors through drama*. Portsmouth, NH: Heinemann
- Napp-Schindel, D (2002), *Stage of the art. Museum theatre: Telling stories through objects*
- Taylor, p (2002), *Applied Theatre: Creating transformative encounters in the community*. Portsmouth, NH: Heinemann.

نتیجه‌گیری

تئاتر موزه و رابطه تئاتر با میراث فرهنگی، به‌عنوان نمایشی کاربردی در حوزه تئاتر میراث، دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است که در جهت معرفی موزه و میراث فرهنگی با ابزار نمایش‌های دراماتیک و اینتراکتیو (تعاملی) با مخاطبان و بازدیدکنندگان خود ارتباط برقرار می‌کند. تئاتر موزه یکی از ابزارهای نمایشی قدرتمند برای ارتباط آموزش و تجربه‌سازی بازدیدکننده‌ها در فضاهای فرهنگی و تمدنی کشور ایران است. در این شیوه اجرایی نمایش‌های تعاملی و فراگیر مخاطبان نه تنها با مشاهده آثار، بلکه به مشارکت فعال در روایت‌های تاریخی، فرهنگی و اجتماعی دعوت می‌شوند. با بررسی در مورد شیوه‌های اجرایی تئاتر موزه می‌توان به ظرفیت‌های گسترده این رویکرد در انتقال اطلاعات، حفظ میراث فرهنگی و افزایش تعامل بازدیدکننده‌ها با مفاهیم موزه‌ای پی برد. تئاتر موزه نه تنها به‌عنوان ابزاری برای حفظ میراث فرهنگی عمل می‌کند، بلکه امکان گفتگوهای اجتماعی، انتقال دانش و ارتقای تجربه‌های مشترک را نیز فراهم می‌کند. تئاتر موزه می‌تواند به‌عنوان پلی میان گذشته، حال و آینده باشد و با مشارکت فعال بازدیدکنندگان موزه و اماکن میراث فرهنگی به خلق روایت‌پردازی‌های زنده و پویا کمک کند. تئاتر موزه نشان‌دهنده هم‌گرایی قانع‌کننده هنر و آموزش است. مرزهای مشاهده غیرفعال را به چالش می‌کشد و موزه‌ها را به مراحل تعاملی تبدیل می‌کند که در آن تاریخ از طریق داستان‌های زنده متحرک می‌شوند. این رویکرد با گسست از روش‌های نمایش‌های سنتی، درک جمعی ما از گذشته تاریخی را غنی می‌سازد و نوید می‌دهد که روایت‌های فرهنگی برای نسل‌های آینده قابل‌دسترس و جذاب است. از آنجایی که تئاتر موزه به تکامل خود ادامه می‌دهد و فناوری‌های جدید را در خود جای می‌دهد، نقش موزه‌ها را دوباره بازتعریف می‌کند و آنها را به فضاهایی پرجنب‌وجوش برای تجربه مشترک انسانی و یادگیری مستمر تبدیل می‌کند. ویژگی مهم تئاتر میراث در قالب نمایش‌های کاربردی انتقال اطلاعات موزه به بهترین روش ممکن در قالب نمایش‌های موزه‌ای است. در هنرهای کاربردی مانند تئاتر موزه آنچه بیش از حاصل کار اهمیت دارد، فرآیند کار گروهی است. با توجه به فرآیندمحور بودن تئاتر موزه و اینکه تماشاگر تئاتر موزه تصادفی‌ترین تماشاگر تئاتر کاربردی است، به صورت اتفاقی در فرآیند نمایش تئاتر موزه قرار می‌گیرد. بازدیدکننده تئاتر موزه اطلاعات مورد نظر را به صورت ناخودآگاه در ذهن خود ثبت می‌کند که بهترین شیوه یادگیری از طریق فرآیند اجراهای نمایشی است. با توجه به قدمت تاریخی و میراث فرهنگی چند هزار ساله ایران، زیرساخت‌های اجرایی لازم در موزه‌های متعدد و بناهای باستانی سراسر اقلیم تمدنی کشور فراهم است. بهره‌گیری ساختارمند و برنامه‌ریزی‌شده از شیوه اجرایی و نمایشی